

Walesa és az ügynökmúlt

2008. szeptember 26. 11:57 Lagzi Gábor
MÚLT-KOR TÖRTÉNELMI PORTÁL

Megbolygatta idén nyáron a lengyel politikai és szakmai közéletet két fiatal történész könyve, amely nem kevesebbet állít, hogy a legendás szakszervezet, a Szolidaritás vezetője, Lech Walesa az 1970-es évek elején tudatosan együttműködött az állambiztonsági szervekkel.

A közel 800 oldalas monográfiát a Nemzeti Emlékezet Intézete (IPN – a magyar Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára – a volt Történelmi Hivatal – lengyel megfelelője) két fiatal munkatársa jegyzi, Slawomir Cenckiewicz és Piotr Gontarczyk, és *„Az állambiztonság és Walesa. Adalékok az életrajzhoz”* címet viseli. A könyv alaptézise, amit 400 oldalnyi melléklettel kiegészítve próbál alátámasztani, hogy Lech Walesa 1970–1976 között „Bolek” fedőnév alatt jelentéseket írt az állambiztonsági szolgálatnak (SB), és ezért pénzbeli juttatásokban is részesült.

Az ügynököt az 1970. decemberi tengermelléki, tragikus következményekkel járó események (a drasztikus áremelések ellen kibontakozó munkástüntetések a karhatalom erőszakkal, katonaságot is bevetve törte le, aminek következtében több tucatnyian meghaltak, több mint ezer ember pedig megsebesült) után szervezték be. Feladata egyfelől az volt, hogy figyelemmel kísérje a decemberi zavargásokkal összefüggésbe hozható személyeket, illetve hogy magatartásával elejét vegye az újabb megmozdulásoknak.

A fennmaradt dokumentumok alapján megállapítható, hogy „Bolek” aktív ügynöknek bizonyult, főleg az 1970–1972 közötti időszakban. Egy 1978-as keltezésű belső irat szerint az ügynök ebben az években jelentős mennyiségű iratot „szállított” a politikai rendőrségnek, amiért „Bolek” összesen 13100 zloty javadalmazást kapott (akkoriban egy munkás havi bére nem érte el az ezer zlotyt), amit készségesen át is vett. Jelentései nyomán a besúgott személyt az SB számos esetben szoros megfigyelés alá vonta és nem egy esetben zaklatta.

A tartótisztek jelentései szerint „Bolek” pontosan jelent meg a találkozóiokon, akkor is végrehajtotta a rábízott feladatot, amikor betegszabadságon volt, helyzetjelentéseket adott a hajógyárban uralkodó hangulatról és betartotta a konspirációs szabályokat. 1974-ben az SB

tisztjeinek feltűnt, hogy ügynökük már nem olyan aktív, és kritizálta a munkásgyűléseken az állami és pártvezetőket. Az állambiztonság ugyan próbálta jobb belátásra bírni „Boleket”, de ekkor ő már vonakodott együttműködni. Végül Walesát 1976 februárjában kirúgták a hajógyárból, pár hónappal később az aktív ügynökök hálózatából is kiiktatták „Boleket” passzív magatartása miatt. A rá vonatkozó iratokat, a korabeli állambiztonsági előírásoknak megfelelően, a levéltárba küldték.

A monográfia leggyengébb pontja az, hogy a szerzőpáros az állításait nem eredeti dokumentumokkal, hanem másolatokkal, átiratokkal támasztja alá. Nem maradt fenn „Bolek” beszervezési aktája, kézzel írt jelentései és a pénzfelvételi elismervények. Ugyanakkor a szerzők megkockáztatták azt az állítást, hogy a „Bolek” titkosügynökre vonatkozó komplett dokumentáció nem is Lengyelországban, hanem Moszkvában található. A Magyarországon is ismert lengyel történész, Andrzej Paczkowski (*„A kommunizmus fekete könyve”* és *„Fél évszázad Lengyelország történetéből, 1939–1989”*

) egy napilapban közölt cikkében leszögezte – adataiban, módszertanában alapvetően megfelelő szinten áll a monográfia, még akkor is, ha a szerzőpáros nem tudott eredeti dokumentumok alapján dolgozni. A kutató szerint az teszi valószínűsíthetővé Walesa együttműködését az állambiztonsággal, hogy köztársasági elnökként 1992-1993 során „megtisztította” a levéltárakat a „Bolekra” vonatkozó eredeti iratoktól, és ezáltal még jobban összekuszálta az ügy amúgy is zavaros szálait.

A volt köztársasági elnöknek már évek óta szembe kell néznie az ügynökvádakkal. A Bolek-ügy először 1992-ben okozott politikai botrányt, amikor a korabeli belügyminiszter egy 66 nevet tartalmazó listát készített el a megmaradt állambiztonsági dokumentumok alapján, amely a legfontosabb állami személyek neveit tartalmazta. A lista első helyén az akkori államfő állt, de az ügyet akkor sikerült oly módon elsimítani, hogy a listát elkészítő Olszewski-kormány a nyilvánosságra hozataltól számított pár órán belül megbukott. Bizonyos körökben azóta is makacsul tartja magát az a bizonyosság, hogy Walesa múltja nem teljesen makulátlan. A volt politikus azzal védekezett az ügy kirobbanása kapcsán, hogy szerinte több „Bolek” nevezetű ügynök is létezett, és ami fontosabb: nem lehet az elmúlt évtizedek lengyel történelmét „ávós papírok” alapján megítélni és megírni, hanem sokkal árnyaltabb megközelítés szükséges a múlt feltárásához.

Álláspontjának alátámasztására mindig felidézi, hogy az állambiztonság az 1980-as években – még mielőtt megkapta volna a Nobel-díjat – rágalmozás céljából meghamisított anyagokat terjesztett az ellenzék körében. Nyilatkozataiban ugyan elismeri, hogy találkozott az állambiztonság embereivel (ez akkoriban igencsak valószínű volt, ha az illető ismert volt ellenzéki hozzáállásáról), de tagadja, hogy beszervezték volna, és jelentéseket írt volna munkatársairól, ártott volna nekik. Egy rádiónyilatkozatban jellegzetesen önérzetes stílusában leszögezte, hogy ő volt az, aki kihasználta az állambiztonságot a saját céljai érdekében, hogy megismerhesse a kommunista gondolkodást, és abszurd az a vád, hogy egy volt ügynök döntötte volna meg a szocialista rendszert.

Cenckiewicz és Gontarczyk monográfiájából nagy valószínűséggel megállapítható, hogy az utókornak le kell számolnia egy mítosszal, azaz hogy a lengyelországi, de tágabb értelemben vett közép-európai rendszerváltás egyik karizmatikus alakjának múltja teljesen tiszta. Ettől

függetlenül vitathatatlan, hogy Walesa kimagasló szerepet játszott a „Szolidaritás” megalakításában és az 1989–1990-es rendszerváltás békés, tárgyalásos lebonyolításában. Érdeemes megjegyezni, hogy tekintettel a kényes témára és a megjelenést övező széles sajtónyilvánosságra, a csupán 4 ezer példányban nyomott kötetet két nap alatt szétkapkodták, és az interneten ötszörös áron kínálták. Az IPN ígéretet tett arra, hogy a második kiadása 40 ezer példányt fog kitenni.